

KÉPIRÓ ÁGNES

Interjú Pomogáts Bélával

„Ha az 1848-as és az 1956-os követelések megvalósulnának, akkor 56 örökségének lenne gyakorlati értelme.”

Pomogáts Béla 1934-ben született, napjainkban is aktív életet él. Életpályájának talán legismertebb momentuma az 1956-os forradalomhoz kapcsolódó szerepvállalása és azt követő meghurcolása, melyet bölcsészkaros diákként élt át. 2017 tavaszától a naptári év végéig öt alkalommal látogattam meg Pomogáts Bélát és feleségét Villányi úti otthonukban, ahol összesen 9 és fél órányi hanganyagot rögzítettem. A felvételek egy részét kamerával is rögzítettem, melyekből videó-interjúk tananyagot fejlesztettem a MTA-SZTE Elbeszélte Történelem és Történelemtanítás Kutatócsoport számára. A hanganyagból szöveget szerkesztettem, melyből elkészült egy kiadás előtt álló életinterjú-kötet kézírata. E készülő mű 1956-os fejezetéből olvashat részleteket az alábbiakban az olvasó.¹

¹ A kiadvány várhatóan 2019 őszén jelenik meg a Belvedere Meridionale Kiadó gondozásában.

Hogyan emlékszik vissza a forradalom kitörésének napjára?

1956. október 23. számomra nagyon emlékezetes nap volt: én október 22-én születtem, és még előtte való nap meghívtak egy tanácskozásra, ami a Képzőművészeti Főiskolán zajlott, ez az Andrássy úton található. Több egyetemnek a képviselői vettek részt, és ott jelentették be, hogy október 23-án lesz egy nagy tüntetés, ami Nagy Imre mellett akar állást foglalni. A tüntetésnek volt egy 16 pontos követelése, hasonlóan az 1848-as 12 ponthoz, tehát akkor már lehetett tudni, hogy valami forrong a levegőben. 22-én a születésnapomra meg voltak hozzám híva a barátaim, akkor már nagyon reménykedtünk, hogy valami történik. 23-án kicsit másnapos állapotban mentem be az egyetemre, valamikor délben érkeztem, és emlékszem, hogy a piarista épület egykori rendházának a bejáratánál várt már Gömöri György, aki évfolyamtársam, barátom volt, azóta is jó barátságban élünk, és nagyon izgatottan mondta, hogy azonnal menjek fel vele a DISZ-irodába, mert beválasztották a tüntetést előkészítő bizottságba.

Föl is mentem nyomban oda, mely a 3. emeleten volt, ott már az évfolyam szépei piros-fehér-zöld kokárdákat készítettek, az okosabbjai, a fiatal emberek megpróbálták megszövegezni az egyetemi kívánságokat. Kora délután, amikor már kialakultak a teendők, meghirdettük a tüntetést. Volt egy diákgyűlés az egyetemi színpadon, ami korábban piarista kápolna volt, ahova korábban rengeteget jártam misére, ministráltam is. Ezt követően levonultunk a Váci utcába, aztán a Rákóczi út folytatásán az Erzsébet híd felé vonultunk a Múzeum körúton, Bajcsy-Zsilinszky úton, Margit hídon haladtunk, tehát végig a városon. A Margit hídnál átmentünk a Bem-szoborhoz, a tüntetésnek a fő jelszava a lengyel-magyar barátság volt. Lengyelországban pont akkor forrongott a helyzet, ez volt az egyik fő jelszó: „*Lengyelország utat mutat, kövessük a magyar utat!*” Mert akkor a magyar út olyan szocializmust jelentett, ami nem volt azonos a szovjet kommunizmussal. A Bem-szobornál Veres Péter, az Írószövetség elnöke beszélt, és a Bem-szobortól visszajött a menet. Akkor volt még a Kossuth híd. Ezen átvonult a tömeg aztán a Parlamenthez, ahol Nagy Imrét akarták hallani az emberek. Emlékszem, hogy akkorra már besötétedett, és az akkori pártlap, a Szabad Nép aznapi számaiból fáklyákat gyűjtöttünk, mert eloltották a közvilágítást. Úgy gondolták, hogy ha eloltják a lámpákat, akkor a tömeg szét fog széledni. Hát nem széledt szét. Nagy Imrét követelték az emberek, aki először nem nagyon akart fellépni, mert tudta, hogy ennek nem lesz jó vége, végül mégis rábeszéltek és elhozták Losonczy Gézát is, aki vezető újságíró volt. Később a Nagy Imre-

perben megölték a fogházban. Rábeszélyték Nagy Imrét, hogy jöjjön el a Parlamenthez, és szóljon egy pár szót. Azzal kezdte, hogy „*Elvtársak!*”, melyet általános zúgás követett, hogy nem vagyunk mi elvtársak. „*Magyarok!*” – folytatta. Ez már jobban hangzott. És akkor mondott egy nagyon rövid, néhány mondatos beszédet, ami úgy szólt, hogy reformok vannak, és ezek be fognak érni, s arra kér mindenkit, hogy maradjunk nyugton, menjünk békében haza és várjunk, milyen fejleményeket hoznak majd a reformok. Ez nem tetszett az embereknek, sokan fütyültek. Mindenesetre feloszlott a Parlament előtt ez a tüntető tömeg, az emberek szétszéledtek, és én is elindultam gyalog a belváros felé.

Emlékei szerint mikor dördült el az első lövés?

Emlékszem, hogy az Apponyi téren, ami akkor a Felszabadulás tér nevet viselte, jöttek emberek a Múzeum körút felől, hogy az ÁVH-sok belelőttek a tüntető tömegbe. Valóban akkor volt az első kegyetlenség, a rádiónál nagy tüntetés volt, az emberek be akarták olvasni a korábbi tüntetésnek a 16 pontját, s akkor az ÁVH-s őrség belelőtt a tömegbe, sok halt meg. Én erről valahol a Kossuth Lajos utcán értesültem, a rettenetesen kétségbeesett embereknek a szavaiból. Emlékszem, hogy a Rákóczi úton nem volt tömegközlekedés, csak felkéredzkedve egy teherautóra tudtam hazamenni. Miután hazaértem, egész éjjel hallgattuk a Szabad Európa rádiót, onnan értesültünk az eseményekről. Két nappal később volt az a bizonyos parlamenti sortűz, amikor a Földművelésügyi Minisztériumnak a lépcsőiről és az erkélyéről ÁVH-sok belegéppuskáztak a tömegbe. Sokan meghaltak, nekem is volt olyan ismerősöm, aki ott halt meg. Hogy egyet említsek, a Trefort utcában engem oroszra tanított egy Kovács nevű tanár, és volt neki egy gyönyörű, okos kislánya, Kovács Marika, aki latin szakos volt, eggyel járt alattam, ő is ott halt meg, a Parlament előtt eltalálta egy golyó. Ahol mi laktunk Pestújhelyen, egy-két házzal keletebbre volt valamikor egy nagy OTI-kórház, és ezt a kórházat 45-ben az oroszok szállták meg. Orosz katonai kórház létesült a helyén, orosz őrség volt, és emlékszem arra, hogy egyszer csak, mikor én otthon voltam, lövéseket hallottunk. Később kiderült, hogy az egyik orosz őr agyonlőtt egy ottani lakost, Morvainak hívták, tetőfedő-cserepező mester volt, és két házzal lakott mellettünk. Egyszerűen csak kiment a házból az udvarra, és az orosz őr, aki ott volt tőle hús méterre a fal mögött, egy sorozattal megölte. Ez egy szörnyű esemény volt. Őt másnap el is temették, én is ott voltam a temetésén, ez az eset eléggé felforralta az emberek indulatait a Szovjetunióval szemben.

Mikor ment be ismét az egyetemre?

Végül is aztán valamikor október 25-én vagy 26-án bementem az egyetemre, akkor már közlekedés nem volt, egy teherautó szedett össze néhányunkat. A bölcsészkaron rögtön munkát kaptam, feladatokat kaptam, sajtótájékoztatót kellett tartani. Írtam *Új magyar külpolitikát!* címmel egy vezércikket, amelynek két fontos követelése volt: az egyik, hogy Magyarországnak be kell illeszkednie a nyugat-európai népek közösségébe, tehát a franciák, angolok, németek, olaszok, osztrákok közösségébe, a másik meg az volt, hogy Magyarország állítsa helyre a diplomáciai kapcsolatait a Vatikánnal, utóbbit mint katolikus fogalmaztam meg. Tulajdonképpen ketten írtuk Vázsonyi Vilivel, aki jóbarátom és kollégám volt. Ővele együtt jártam még a Trefort utcai gimnáziumba, aztán francia szakot is végzett, a bölcsészkaron is együtt voltunk, sokáig tartott a barátságunk. 1956-ban elhagyta az országot, utólag Párizsban többször is találkoztunk, majd a rendszerváltás után többször hazajött látogatóba. 1956-ban is nagyrészt Vázsonyi Vilivel mozogtam együtt, megpróbáltunk mindenütt információt szerezni, emlékszem, hogy sorra látogattuk a megalakult pártok központjait. Voltunk a Semmelweis utcában, ami az Astoriával szembeni kis utca a belvárosban. Ott volt a Kisgazdapártnak a központja, és nekünk, egyetemistáknak nagy tekintélyünk volt: fogadott minket a Kovács Béla, aki a Kisgazdapártnak a főtitkára volt. Nagyon derék ember volt, sokat ült, mert őt 46-ban vagy 47-ben az orosz katonai rendőrség le tartóztatta, és a Szovjetunióban ítélték el. Valamikor 1955–56-ban térhetett vissza, már beteg. Aztán meglátogattuk a Petőfi Párt központját is, ez a Parasztpártnak az utódja volt, ahol Veres Péterrel találkoztunk és másokkal. Mindenütt nagy szeretettel fogadtak minket, akkor az egyetemistáknak tekintélyük volt. Ez zajlott le november első napjaiban. Akkor én napokig bent laktam az egyetemen, mert még arra sem volt időm, hogy hazamenjek, és emlékszem, íróasztalokon aludtunk, hoztak valami szalmazsákot és matracot, takarókat. Eltöltöttük valahogy az éjszakát, de nem sok időnk jutott alvásra, mert állandóan nyilatkozni kellett, fogadni kellett a küldöttségeket: a munkástanácsok küldötteit, a politikai pártok küldötteit, az újjáalakult ifjúsági szervezeteknek a küldötteit.

Ki tud emelni olyan momentumot a történések sorából, ami igazán meghatározó volt Ön számára?

Voltak utólag majdhogynem humorosnak tekinthető pillanatok. Emlékszem arra, hogy én voltam az ügyeletes, amikor egyszer megjelent há-

rom katonatiszt, már le volt tépve róluk a szovjet mintájú rangjelzés, a régi magyar rangjelzés volt a gallérjukon.

– Ön kicsoda? – kérdezték.

– Én képviselem az Egyetemi Forradalmi Diákbizottságot.

– Akkor bejelentem, hogy megalakult a budapesti helyőrség forradalmi bizottsága, és az a határozat született, hogy miután nem bízunk a honvédelmi vezetésben és a vezérkarban, az Egyetemi Forradalmi Diákbizottság parancsnoksága alá helyezzük a budapesti forradalmi karbatalmi ezredet. Ezek szerint ön képviseli az Egyetemi Forradalmi Diákbizottságot?

– Igen.

– Akkor az ön parancsnoksága alá helyezzük az ezredet. Mi az Ön első utasítása?

– Üljenek le a fenekükre, és maradjanak békén!

Azt hiszem, ez nagyon jó tanácsnak és hadparancsnak bizonyult, mert tényleg elkerülték azt, hogy nekik sem kellett löniük, és rájuk sem lóttek. Voltak ilyen kalandjaim.

Hogyan végződtek a forradalmi napok?

November 3-án megbízást kaptam az Egyetemi Forradalmi Diákbizottságtól, hogy menjek le Győrbe, és vegyem fel az összeköttetést Szigethy Attilával. Nagyon derék ember volt, tanár, és ő volt a Dunántúli Nemzeti Bizottságnak az elnöke. Aztán a sorsa rettenetesen alakult, mert november 4-e után letartóztatták, akartak egy pert indítani ellene, ő nagyon keményen viselkedett, és végül azt közölték róla, hogy az ügyészségi, tehát a börtönépület 5. emeletéről kiugrott és meghalt az udvaron. Én akkor úgy tudtam, és ez elég hiteles közlés volt, hogy nem kiugrott, hanem ki dobták. Tehát egyszerűen meggyilkolták. Sajnos személyesen sohasem sikerült vele találkoznom, mert mi november 3-án este 8 körül érkezünk meg egy rekvirált autóval, amit egy műegyetemista vezetett. Vázsonyi Vilit vittem magammal, meg egy Keller Panni nevű évfolyamtársamat. Vázsonyi Vili tájékozódni akart, Keller Panni pedig hozott magával 10 kiló rőpiratot, melyet az Egyetemi Forradalmi Diákbizottság szerkesztett, mi pedig útközben szétszórtuk azokat Tatán és Komáromban. Akkor még nem volt autópálya, a régi úton kellett közlekedni.

Amikor megérkeztünk Győrbe, már késő volt, nem tudtunk Szigethy Attilával kapcsolatba lépni. Ez volt az első olyan nap, november 3-a, amikor úgy látszott, hogy győzött a forradalom: átalakult a Nagy Imre-féle kormány, bevették a kormányba a polgári pártoknak, tehát a korábbi koalíciós pártoknak a képviselőit. A béke illúziója töltötte el az emberek lelkét, de ez csak illúziónak bizonyult. Győrben november 3-án este elhe-

lyeztek minket egy szállodában a pályaudvarral szemben, melynek az eredeti neve Royal, aztán a Rákosi-korszakban Vörös Csillag lett, majd viszsza kapta az eredeti nevét. Amikor oda beköltöztünk, akkor már ismét az eredeti nevén szerepelt, napjainkban is úgy hívják. Valamikor éjjel 1-2 óra körül jött értünk három fiatalember, akik fel voltak szerelve géppisztollyal, s jelentették, hogy ők a Győri Forradalmi Bizottságnak az emberei, és az oroszok bevonultak Budapestre, megszállták a magyar országhatárt is, és közelednek Győr felé; nem szabad itt maradnunk, mert le fognak minket tartóztatni. Kimentettek minket ebből a szállodából, és elvittek egy ifjúsági munkásotthonnak a pincéjébe, ahol eltöltöttünk jónéhány napot illegálisan. Minden nap kimentünk a városba szétnézni: özönlöttek az emberek nyugat felé, számos évfolyamtársammal is találkoztam. Végül is Vázsonyi Vili és Keller Panni is úgy döntött, hogy nem jönnek haza, hanem kimennek Nyugatra. Vázsonyi Vili Párizsba ment, ő francia szakos volt, Keller Panni angol szakos volt, ő Angliába ment. Kikísértem őket a pályaudvarra a vonathoz. Arra emlékszem még, hogy disszidens vonat volt, aki erre a vonatra felszállt, az ment egyenesen Ausztriába. Könnyű volt átjutni, mert a vonat ment egyenesen a határig, ott a határon hangosbemondóba bementek, hogy tessék leszállni, mert 10 méterre már Ausztria van. Abba az irányba tessék menni, és akkor mindenkit átengedtek.

Amikor kikísértem Vilit a pályaudvarra, elbúcsúztunk és arra gondoltunk, hogy soha többet nem fogunk találkozni. Két nap múlva, miután én megpróbáltam érdeklődni, hogy odahaza mi lehet, olyan hírt kaptam, hogy ahol a szüleim laknak Pestújhelyen, ott az oroszok bombáztak. Nagyon fölzaklatott, hogy nem tudtam velük telefonon kapcsolatba kerülni, és akkor úgy döntöttem, hogy hazajövök, körülnézek, és ha úgy alakul, akkor én is elmegyek Nyugatra. Elég kalandosan jöttem haza. Vonatközlekedés csak Győr és Komárom között volt, majd Komáromtól teherautók hoztak. Stoppal közlekedtem, végül is hazaértem valamikor éjjel. A szüleim megvoltak, kétszer igazoltattak orosz katonák, másnap vagy harmadnap bementem a bölcsészkarra szétnézni, hogy mi a helyzet. Akkor éppen összeült egy diákgyűlés, ahol engem beválasztottak küldöttnek a MEFESZ országos bizottságába. Ugyanis az volt a helyzet, hogy a MEFESZ valamikor október közepén alakult meg a Szegedi Egyetemen, amely Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége volt. A forradalom idején egyetemi forradalmi diákbizottságok működtek, de a forradalom leverése után ezeket meg kellett szüntetni, és akkor újjáalakult a MEFESZ. Az országos központban kellett jelentkezni egy alakuló közgyűlésre. A ledöntött Sztálin-szoborral szemben volt ez a központ, a Szakszer-

vezetek Országos Tanácsának a házában. Ha kinéztem az ablakon, akkor a két csizmát láttam, mert Sztálinból már csak a csizmák maradtak meg. Éppen ülésezett egy diáksparlament, ahol én felszóltam mint bölcsész, és ez további rokonszenvet váltott ki, úgyhogy rögtön beválasztottak az országos kilenc tagú elnökségbe, és ennek lett a titkára egy Prandler Árpád nevű, jogi egyetemen tevékenykedő tanársegéd, fiatalember, én becsültem, de aztán később a Kádár-korszakban ő a kormány mellé sorakozott föl és egy időben ő volt Magyarország ENSZ-képviselőtének a vezetője, valamikor a 70-es évek végén vagy a 80-as évek elején. Benne volt még az elnökségben a Műegyetemet képviselő Szabó Iván is, akiből később az első Antall-kormányban miniszter lett. Volt egy természettudományi karos, egy jogász képviselő, egy fő a képzőművészeti főiskoláról, mások különböző pesti egyetemokről, de Szegedet és Debrecent is képviselték, tehát úgy alakult ki ez a szélesebb körű választmány. Annak talán volt 40 vagy 45 tagja, de a szűkebb körű elnökségnek 9 vagy 11 tagja volt. Tehát ebbe választottak be engem, és akkor én egészen 1957. január elejéig, amíg a MEFESZ egyáltalán létezett, bejártam minden nap az irodába, és amire kifejezetten büszke vagyok: én voltam az utolsó diáksparlament elnök. 1956. december végén vagy 57. január elején ült össze ez a bizonyos diáksparlament a szakszervezetek házában. Volt egy nagy tanácsstermük, ahol több mint száz ember elfért, ezen az utolsó diáksparlamenten 140–150-en vettünk részt, különböző egyetemokről, Budapestről és vidékről. Ott engem választottak meg levezető elnöknek. Emlékszem, hogy elég nehezen jutottam be, és aztán még úgy mentettek ki, mert féltek, hogy megjelenik a karhatalom és engem ott letartóztatnak. Végül ez nem történt meg, de két olyan alkalom volt, ami még hitet tett a forradalom eszményei mellett: az egyik volt ez az utolsó egyetemista diáksparlament, a másik meg az Írószövetség utolsó közgyűlése december 28-án. Én ezen is részt vettem, mert a MEFESZ engem küldött ki. Veres Péter volt akkor az elnök, és kapott a MEFESZ egy meghívót, hogy képviseltesse magát az Írószövetségnek a közgyűlésén, és mivel én voltam bölcsész, engem bíztak meg ezzel a képviselettel. Elmentem az Írószövetség székházába, a Bajza utcába, jelentkeztem Veres Péternél, ott ismerkedtem meg személyesen olyanokkal, mint Illyés Gyula, Déry Tibor, Nagy László, Juhász Ferenc. Ennek az írószövetségi közgyűlésnek a jegyzőkönyvét megjelentettem a rendszerváltás kezdetén. Én képviseltem az ifjúságot ezen a közgyűlésen, és mondhatom, hogy nagyon nagy szeretettel fogadtak, hiszen az egyetemi ifjúságnak akkor nagy volt a tekintélye az irodalmi körökben, az 56-os forradalom tulajdonképpen három magyar társadalmi cso-

porttal volt összefonódva: az egyetemi ifjúsággal, az Írószövetséggel és a munkástanácsokkal. Részt vettem ezen a közgyűlésen, megkaptam a közgyűlésnek a határozatát, ez Tamási Áron *Gond és bitvallás* című kiáltványának a szövege, elvittem és terjesztettem. Ezután az Írószövetség tevékenységét éppen a közgyűlésen elhangzottak következtében felfüggesztették, később feloszlatták, és 1959-ben alakulhatott újjá, már új keretek között. Persze aztán az új Írószövetség is szakított a kádárista politikával, és a 80-as évek politikai átalakulásainak az egyik központi műhelye lett.

Ön mint 56-os forradalmár, illetve megburcolt személy 56 vívmányairól mit üzen a mai fiataloknak?

A legfontosabb üzenetem az lenne, hogy meg kellene valósítani 56-nak a törekvéseit, és ez nagyon könnyű lenne, mert először el kell olvasni az 56-os 16 pontot, ami nagyon emlékeztet az 1848. március 15-i 12 pontra, annak tulajdonképpen a korszerűsített változata. Tehát ha az 1848-as és az 1956-os követelések megvalósulnának, akkor 56 örökségének lenne gyakorlati értelme.

Párkányi Raab Péter: Malenkij robot